

## **РАБОТА З МАЛАДЫМІ АЎТАРАМІ Ў БЕЛАРУСКІМ САВЕЦКІМ ЛІТАРАТУРНЫМ ПРАЦЭСЕ**

*А. П. Бязлепкіна-Чарнякевіч*

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,  
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,  
a.biazlepkina@gmail.com*

Артыкул даследуе фарміраванне інстытута літаратурнага настаўніцтва ў савецкай Беларусі, пачынаючы з 1920-х гг. і дзейнасці аб'яднання «Маладняк». Разглядаецца ўплыў старэйшых пісьменнікаў на творчы рост маладых аўтараў, а таксама супярэчнасці гэтага працэсу: падтрымка і рэдагаванне часта суправаджаліся абмежаваннямі мастацкай свабоды. Аналізуецца роля Саюза пісьменнікаў і літаратурных аб'яднанняў у адборы і развіцці талентаў, а таксама значэнне моўнай палітыкі.

**Ключавыя словы:** Саюз пісьменнікаў; Аркадзь Куляшоў; Міхась Лынькоў; Яўгенія Янішчыц; Іван Шамякін.

## **РАБОТА С МОЛОДЫМИ АВТОРАМИ В БЕЛОРУССКОМ СОВЕТСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ПРОЦЕССЕ**

*О. П. Безлепкина-Чернякевич*

*Белорусский государственный университет,  
ул. Кальварийская, 9, 220004, г. Минск, Республика Беларусь,  
a.biazlepkina@gmail.com*

Статья исследует формирование института литературного наставничества в советской Беларуси, начиная с 1920-х гг. и деятельности объединения «Маладняк». Рассматривается влияние старших писателей на творческий рост молодых авторов, а также противоречия этого процесса: поддержка и редактирование часто сопровождалось ограничениями художественной свободы. Анализируется роль Союза писателей и литературных объединений в отборе и развитии талантов, а также значение языковой политики.

**Ключевые слова:** Союз писателей; Аркадий Кулешов; Михаил Лыньков; Евгения Янищиц; Иван Шамякин.

Савецкі літаратурны працэс, калі весці яго адлік з дзейнасці літаратурнага аб'яднання «Маладняк», вельмі шмат увагі надаваў рабоце з маладымі аўтарамі. У 1920-х гадах у гэтым была жыццёвая неабходнасць: у літаратуру прыйшла вялікая колькасць людзей, якія мелі жаданне ствараць мастацкія тэксты, але не мелі фактычнай падрыхтоўкі ў гэтай сферы. Абвінавачванне маладнякоўцаў у тым, што іх дзейнасць зводзіцца да адукоўвання, гучала як вытлумачэнне для стварэння літаратурнага аб'яднання «Узвышша»: «Маладнякізм набывае характар культурасветніцкай плыні» [1, с. 169].

У беларускім літаратурным працэсе паступова пачаў фарміравацца своеасаблівы інстытут настаўніцтва, калі старэйшыя калегі давалі творчыя парады маладзейшым, рэдагавалі іх кнігі, праўда, не заўсёды ўдала: «Міхась Чарот, які быў рэдактарам першай кнігі Аркадзя Куляшова “Росквіт зямлі” (1930), <...> больш ахвотна прызнаваў аголены рытарычны ход, “лабавую” публіцыстычную эмоцыю, на гэтым шляху ён сам дасягаў вялікіх удач. А вось да больш тонкай, ужо псіхалагічна індывідуальнай лірыкі ён паставіўся насцярожана і адхіліў яе, не адчуўшы яе сапраўднай паэтычнай сутнасці. Міхась Чарот, як гаварыў у адной з гутарак Аркадзь Аляксандравіч, “па сутнасці зняў са зборніка «Росквіт зямлі» ўсю сапраўдную лірыку, чым вельмі збедніў кнігу”. Малады паэт быў настолькі гэтым не задаволены, што паставіў падзаглавак “Першая кніга паэзіі” пад наступным сваім зборнікам “Па песню, па сонца!...”» [2, с. 9].

У 1936 г. ужо сам А. Куляшоў быў «прызначаны літаратурным кансультантам Саюза пісьменнікаў БССР (Кабінет маладога аўтара)» [3, с. 47]. То бок праца з маладымі ў 1930-я гг. была інстытуцыяналізавана. Так моцна пацярпеўшы ад правак М. Чарота, А. Куляшоў быў уважлівым рэдактарам, пра што згадвалі колішнія маладыя аўтары П. Панчанка і А. Бялёвіч: «Калі я пачаў пісаць вершы (вядома, слабыя), адзін з першых прыслаў мне добрыя парады і абнадзеянне Аркадзь Куляшоў. <...> Першая нізка маіх вершаў была папраўлена рукой Куляшова. За гэта я яму буду заўсёды ўдзячны. Ды хіба я адзін...» <...> З успамінаў А. Бялёвіча: «Прачытаў ён мае вершы. І не толькі падкрэсліў дрэнныя радкі, рыфмы ў вершах, а пачаў разважаць, радзіць, вучыць мяне, як лепш, больш дасканала паказаць галоўнае, як напоўніць тыя вершы багатым зместам, глыбокай думкай, натхнёнай паэзіяй, каб яны акрыліліся, засвяціліся» [Цыт. па: 3, с. 48].

Праводзілася адпаведная работа не толькі ў Саюзе пісьменнікаў БССР, але і ў межах шматлікіх літаратурных аб'яднанняў, якія стана-

віліся месцам адбору і гадавання маладых аўтараў. Так, напрыклад, абмеркаванні на пасяджэннях літаратурнага аб'яднання ўплывалі на творчасць аўтара-пачаткоўца І. Шамякіна (па ўспамінах 1939 г.): «Завяршыў працу над аповесцю “Малодое жыццё”. Лічыць, што змест твора “вытрыманы, жвавы, бадзёры”, але вельмі недапрацаваны з “тэхнічнага боку”. Калі на літаратурным гуртку аповесць падтрымаюць, падчас практыкі ён будзе ўдасканалы ваць яе. “...калі ж – не... Ну, тады – і не!...”» [4, с. 23].

Не спынялася работа з маладымі аўтарамі і ў гады Другой сусветнай вайны, так, восенню 1940 г. М. Лынькоў пісаў пісьменніку-пачаткоўцу І. Шамякіну. «Атрымаў ад М. Лынькова ліст з разглядам апавяданняў “Бярозавы сок”, “Жыццё”, якія ацэнены як непрымальныя паводле іх зместу і ідэйнай скіраванасці. У першым шмат “вялікага душэўнага надрыву”. Твор напісаны па-за часам і прасторай. Са зместу другой навелы не бачна, за што агітуе пісьменнік чытача, і гэты твор прасякнуты настроем упадніцтва і беспрасветнага песімізму з’явай, нетыповай для савецкага грамадства. Аўтар ліста нагадвае пра абавязак пісьменніка адбіраць з рэальнага жыцця той матэрыял, які найбольш адпавядае “задачам камуністычнага выхавання грамадства”. Аўтару апавяданняў зроблены яшчэ адзін істотны крытычны закід – адносна таго, што ён дарэмна з такой стараннасцю выпісвае псіхалагічныя перажыванні “ворагаў”, корпаецца ў іх душах. Перадае ўсе нюансы іх настрояў. Было б лепш, каб савецкі пісьменнік з такой жа глыбінёй раскрываў “унутраны духоўны свет нашых станоўчых герояў”. <...> Разам з тым адзначаны і моцныя бакі Шамякіна-пісьменніка: назіральнасць, веданне чалавечай псіхікі і ўменне перадаваць яе адценні» [4, с. 31–32].

У час напісання гэтага ліста маладому аўтару М. Лынькоў – старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР і дэпутат Вярхоўнага Савета БССР. У яго лісце шмат заўваг ідэалагічнага характару, што магло быць абумоўлена і трывожнымі часамі, і дзяржаўнымі поглядамі самога М. Лынькова, але тут важна зафіксаваць сам факт звароту пісьменнік-чыноўніка рэспубліканскага ўзроўню да пісьменніка-пачаткоўца.

Работа такога кшталту вялася і ў пазнейшыя гады. Варта яшчэ адзначыць, што ў сітуацыі шматмоўя старэйшыя калегі давалі парады і адносна мовы творчасці: для беларускага літаратурнага працэсу гэта было актуальна не толькі ў савецкія гады, але ад пачатку яго фарміравання (так, Э. Ажэшка параіла Ф. Багушэвічу перайсці на беларускую мову). Захаваліся згадкі пра выбар мовы Я. Янішчыц: «На адным з пасяджэнняў кіраўнік літаратурнага аб'яднання Васіль

Каратышэўскі параіў Жэні Янішчыц пісаць вершы толькі на беларускай мове, бо яны лепш у яе атрымліваюцца, і з таго часу яна прыносіла ў газету творы, напісаныя па-беларуску» [5, с. 10].

Паколькі савецкі літаратурны працэс быў цэнтралізаваны, прыватныя выданні і выдавецтвы адсутнічалі, то прызнанне старэйшымі калегамі становілася крытычна важным, без яго немагчыма было стаць пісьменнікам. Сітуацыя памянялася ў 1990-я гг., калі шанс з’явіўся і ў тых, каго не выбралі старэйшыя калегі. Пра гэты аспект літаратурнага жыцця згадваў пісьменнік-сямідзесятнік Н. Гальпяровіч: «...амаль у кожнага маладога таленавітага паэта былі свае “паравозікі” – вядомыя паэты, якія іх, маладых, “цягнулі”. Модна было вялікаму паэту адкрываць малады талент, а пасля яго суправаджаць. Майму сябру Алесю Пісьмянкову дапамагаў Аляксей Пысін, у Барадуліна быў шэраг вучняў. А ў мяне нікога не было. І калі цяпер пытаюць: “Хто ваш літаратурны настаўнік, бацька?”, неяк няёмка гаварыць, што яго не існавала. Шлях мой быў даволі адзінокі» [6, с. 116].

Такім чынам, савецкі літаратурны працэс, пачынаючы з дзейнасці аб’яднання «Маладняк», вызначаўся актыўнай працай з маладымі аўтарамі, што было неабходнасцю ў 1920-я гг. у сувязі з масавым прыходам у літаратуру людзей без прафесійнай падрыхтоўкі. Гэта прывяло да фарміравання своеасаблівага інстытута настаўніцтва, калі старэйшыя пісьменнікі аказвалі творчыя парады, рэдагавалі і накіроўвалі маладзейшых калег. Гэты працэс не заўсёды быў бесканфліктным: рэдакцыйнае ўмяшанне магло істотна ўплываць на змест і мастацкую якасць твораў. У 1930-я гг. праца з маладымі аўтарамі была ўжо інстытуцыяналізавана праз Саюз пісьменнікаў БССР, дзе старэйшыя літаратары аказвалі падтрымку і дапамогу пачаткоўцам, спрыялі іх творчаму росту. Прызнанне і падтрымка старэйшых калегавых былі крытычна важнымі для рэалізацыі маладых пісьменнікаў у межах савецкага цэнтралізаванага літаратурнага працэсу.

Літаратурныя аб’яднанні і Саюз пісьменнікаў выступалі месцамі адбору і развіцця талентаў, дзе адбываліся крытычныя абмеркаванні і накіраванне творчасці маладых аўтараў. Пры гэтым ідэалагічныя патрабаванні і кантроль за зместам літаратурных твораў заставаліся важнымі, асабліва ў часы Другой сусветнай вайны і пасля яе. Важным аспектам была і моўная палітыка, калі старэйшыя калегі рэкамендавалі выбар беларускай мовы для творчасці, што спрыяла фарміраванню нацыянальнага літаратурнага працэсу.

Змены, якія адбыліся ў 1990-я гг., адкрылі шлях для аўтараў, якія не мелі падтрымкі з боку «літаратурных бацькоў», што сведчыць пра трансфармацыю інстытутаў літаратурнага настаўніцтва і такім чынам – механізмаў адбору пісьменнікаў у літаратурны канон.

### Бібліяграфічныя спасылкі

1. Ад беларускага літаратурна-мастацкага згуртавання «Узвышша» // *Узвышша*. 1927. № 1. С. 168–170.
2. *Бечык В.* Шлях да акіяна : кніга пра паэзію А. Куляшова. Мінск : Мастацкая літаратура, 1981. 268 с.
3. *Голуб Т.* Летапіс жыцця і творчасці Аркадзя Куляшова. 2-е выд., выпраўл. і дап. Мінск : Беларус. навука, 2014. 346 с.
4. *Мушынскі М. І.* Летапіс жыцця і творчасці Івана Пятровіча Шамякіна / Навук. рэд. І. В. Саверчанка ; прадмова Т. С. Голуб. Мінск : Беларуская навука, 2020. 683 с.
5. *Калядка С.* «Жыццё мае – загадкавы палёт» (З біяграфіі Яўгеніі Янішчыц) // *Яўгенія Янішчыц : творы, жыццяпіс, каментарыі*. У 4 т. Т. 1 / уклад. С. У. Калядка, Т. П. Аўсяннікава ; рэд. тома Л. Г. Кісялёва. Мінск : Беларуская навука, 2016. С. 6–60.
6. *Гальяровіч Н., Грышчук Н.* «Трэба ў нешта верыць...» [падрыхтавала тэкст Н. Грышчук] // *Маладосць*. 2002. № 4. С. 115–117.